

УДК 821.111 Черчилль 1/7.08

С. В. ЄРЬОМЕНКО

ВІНСТОН ЧЕРЧИЛЛЬ ЯК МОВНА ОСОБИСТІТЬ (на матеріалі листів до дружини)

У даній статті представлений аналіз спостережень над дискурсом мовної особистості на матеріалі епістолярного тексту. У рамках окремого мовленнєвого жанру проявляється лише частина спектру мовних навичок та вмінь людини. Жанр листа належить до так званих «універсальних» жанрів, які є найсприятливішими для дослідження мовної особистості у всьому її прояві.

Ключові слова: мовна особистість, ідіостиль, дискурс, епістолярний текст, Черчилль.

Інтерес до особистісного аспекту вивчення мови суттєво підвищився протягом останніх десятиліть ХХ століття у всіх дисциплінах, які пов'язані з мовою. Спроби звернення до поняття «мовної особистості» здійснювалися і раніше чи то у рамках психолінгвістики, чи то у рамках лінгводидактики, чи то у рамках вивчення художньої літератури. На думку Ю. М. Караулова [3], найближче до сучасного розуміння поняття «мовної особистості» підійшов В. В. Виноградов, розробляючи у своїх працях лінію «образу автора» та «художнього образу» як мовної особистості. Сам Ю. М. Караулов розуміє під мовною особистістю «сукупність здібностей і характеристик людини, які обумовлюють створення та сприйняття нею мовленнєвих творів (текстів), що різняться ступенем структурно-мовної складності; глибиною та точністю відображення дійсності; певною цільовою спрямованістю» [2: 3]. Розрізняючи три рівні у структурі мовної особистості (вербально-семантичний, лінгво-когнітивний та прагматичний), Ю. М. Караулов зазначає, що характеристика мовної особистості впливає з її дискурсу, під яким він розуміє певний набір мовленнєвих творів уривчастого характеру, зібраних протягом досить довгого проміжку часу [2: 6]. Прикладом такого дискурсу може слугувати навіть сума висловлень певного персонажа художнього твору, «який виступає як модель реальної мовної особистості» [2: 6].

О. О. Селіванова говорить про включення поняття «мовної особистості», детермінованої «сукупністю ментальних, психічних, оцінних, прагматичних та ін. ознак» [7: 138], до структури дискурсу. І. П. Сусов, розглядаючи особистість у рамках прагмалінгвістики як суб'єкт дискурсу, стверджує: «Особистість включена до дискурсу, але разом з тим вона творить цей дискурс, тобто піднімається над ним» [8: 15]. О. О. Пушкін [6], аналізуючи дискурс авторитарної особистості, погоджується з думкою Ю. М. Караулова про те, що за кожним текстом стоїть мовна особистість, яка володіє системою мови [6: 27]. Вчений також зазначає, що дискурс особистості

є матеріалом для побудови її мовленнєвого портрета. І. П. Сусов основним завданням прагматичної лінгвістики бачить розробку питання типології мовних особистостей, О. О. Пушкін же пропонує вивчати співвіднесеність типу особистості зі структурами її дискурсу.

С. І. Гіндін, спираючись на визначення дискурсу мовної особистості Ю. М. Карауловим, стверджує, що мовленнєві жанри в різній мірі придатні до вивчення мовної специфіки особистості [1: 63]. В рамках кожного окремого жанру проявляється лише частина спектру мовних навичок та вмій людини. Для опису всього спектру необхідно вивчати мовленнєву діяльність особистості в досить великому наборі жанрів. Уже сам набір жанрів, якими володіє та користується людина, є однією з найважливіших характеристик її «мовної особистості». До найбільш поширених належить жанр листа, що його С. І. Гіндін зараховує до універсальних жанрів, які є «особливо сприятливими для дослідження мовної особистості у всьому її багатстві проявів» [1: 64]. Оскільки комунікативною реакцією на лист адресанта є відповідь адресата, то, на думку С. І. Гіндіна, можна побудувати одиниці вищого рівня: листування двох кореспондентів протягом певного часу, повне листування двох кореспондентів, листування одного автора з різними адресатами. Це дозволяє лінгвісту «побачити та реконструювати динаміку мовних навичок та вмій, поза якою, очевидно, нема чого думати про досягнення мовної особистості» [1: 64].

Листування між Вінстоном Черчиллем та його дружиною охоплює період з 1908-го по 1964-й рік. З проаналізованих 448 листів Вінстона Черчилля найбільша кількість припадає на 1916 рік (39 листів), 1945 рік (28 листів), 1935 та 1943 роки (по 25). Редактором книги «Speaking for themselves: The Personal Letters of Winston and Clementine Churchill», Мері Соамс [9], зафіксовані також роки повної відсутності листування між подружжям: це 1917, 1930, 1932, 1933, 1940, 1946, 1949, 1960, 1964, що пояснюється перебуванням Вінстона та Клементини у цей час разом.

Тематика листів найрізноманітніша: від домашніх справ, будівництва, фінансів, погоди, дітей, перерахування поточних справ, планів на майбутнє до обговорення політичних подій, думки щодо своїх друзів та опонентів, а також висловлення власних почуттів.

Контактна рама листів, яка становить собою звернення до адресата (в даному випадку дружини) й корелює з формою підписання листа, має свої особливості. У більшості листів звернення до дружини — це сполучення присвійного займенника *my* та прикметника *darling* або *beloved*, або до цього сполучення додається зменшено-пестливе ім'я *Clemmie* чи займенник *One*. Поєднання присвійного займенника *my* з найвищим ступенем прикметника *dear* (*dearest*) часто виступає у ролі звернення. Поодинокими є випадки: *My Precious*, *My dearest*, *My bird*, *Poor lamb*, *Poodle darling*. Напр.: **My dearest one** — *I have your little photograph up here now — & kiss it each night before I go to bed* [9: 132]. *Tender love my dearest* — *I must try to get you a little country house for always...* [9: 93]. *No wonder you have not felt well for the last month. Poor lamb* [9: 61].

Кінцівка листів, як правило, представлена словосполученнями *Your loving Winston*, *Your devoted W.*, які часто підсилюються прислівниками-інтенсифікаторами *ever*, *always*, як, наприклад, *Your ever devoted Pig*. Або ж відмінною формою, яка знову ж таки інтенсифікується за допомогою найвищого ступеня прикметника або графічно XXX на позначення поцілунків. Слід зазначити, що Вінстон та Клементина полюбили закінчувати свої листи малюнками: він малював себе у вигляді собаки, вона ж — у вигляді кішки. Напр.: *With all my love & many kisses XXX. Your loving husband W* [9: 617]. *With my fondest love. Your devoted husband W* [9: 614].

Призначення листів лише одному адресату у 15 випадках марковане словом *Secret*, яке розпочинає відповідний лист, та підсилюється дієсловами наказового способу і найвищим ступенем прикметника: **Most Secret**; **Burn or Lock up** [9: 589].

Зменшено-пестливі імена та прізвиська членів родини фігурують протягом усього листування і підкреслюють інтимно-дружній (за терміном Л. В. Нижнікової [5]) характер листів: *Amber Dog/Pug/Pig* — *Winston Churchill*; *Clem-Pussy-Bird/Kat/Cat* — *Clementine Churchill*; *Puppy Kitten/P. K.* — *Diana Churchill*; *Chumbolly/C. B./The Rabbit* — *Randolph Churchill*; *The Mule* — *Sarah Churchill*; *The Duckadilly* — *Marigold Churchill*; *Jagoons* — *Jack and Gwendeline Churchill*; *The Nellinita/Nellion* — *Nellie Hozier*; *Goonie* — *Lady Gwendeline Churchill*; *The Chimp* — *Christopher Soames*. Наприклад: *He returns to the maison. No Cat! No Puppy Kitten! No Chumbolly!!! All gone* [9: 49]. *So that Thursday must be the day for Pussy to come to luncheon, if she thinks it worthwhile...* [9: 23]. *It is a great comfort to me to feel absolute confidence in your love & cherishment for your poor Pug Dog* [9: 69].

Прізвиська та вимишлені імена надаються й відомим політичним діячам, що зумовлено необхідністю закодувати імена під час численних зустрічей Вінстона Черчилля з ними, особливо протягом 1940—1945 років: *Admiral Q/Don Quixote/The Don* — президент США F. D. Roosevelt; *The Block/Old Block* — прем'єр-міністр Великобританії Н. Н. Asquith; *The Friend/The Old Malay* — адмірал флоту Sir John Fisher; *Ike* — президент США Dwight D. Eisenhower; *The Old Bear/Uncle Jo/U. J.* — Й. В. Сталін; *Revered Leader/R. L.* — прем'єр-міністр Великобританії Lloyd George; *Mr and Mrs Green* — закодовані імена Вінстона та Клементини Черчиллів під час їхнього візиту до Каїра, Москви (1942) та Тегерана (1943); *Frankland, Air Commodore and Mrs* — закодовані імена подружжя Черчиллів під час їхнього візиту до Турції та Касабланки (1943); *Colonel Kent and Mrs* — закодовані імена Вінстона та Клементини під час візиту до Італії, Москви, Афін, Ялти (1944). Напр.: *Don Quixote, who arrived yesterday evening, has a magnificent villa which... is all made on one floor* [9: 473]. *Following from colonel Kent to Mrs Kent. Personal and private* [9: 504]. *I have had very nice talks with the Old Bear. I like him the more I see him* [9: 506].

Наступною наскрізною рисою всіх листів Вінстона Черчилля є його улюблені скорочення не лише відомих йому з Клементиною імен, але й модальних дієслів *could, would, should*; відносних займенників *what, which*; присвійного займенника *your*; зворотного займенника *yourself*; прислівника *very*; прикметника *good*: *But his manner is **vy** sprightly & his conversation most amusing...* [9: 246]. *This letter **shd** reach you on Sunday, & I **shd** reach you myself on Sunday* [9: 247]. *But then there have been many more days **wh wd** simply have flattened you out* [9: 341].

Політична діяльність, робота у складі уряду на різних посадах (1909 — голова міністерства торгівлі; 1910 — голова міністерства внутрішніх справ; 1911 — перший лорд адміралтейства; 1925 — міністр фінансів), у тому числі й прем'єр-міністра (1940; 1951) знаходить своє відображення й у листах відповідних років. Вінстон Черчилль отримував велике задоволення від своєї роботи, тому, як правило, ці листи мають позитивне забарвлення: *My work here is **vy heavy** & **so interesting** that I cannot leave it* [9: 102]. *It is **vy satisfactory** to find such signs of progress in every brunch of the Naval air service* [9: 79]. *Everything is ready as it has never been before. And we are awake to the tips of our fingers* [9: 96]. *I am interested, geared-up and happy. The preparations have a **hideous fascination** for me* [9: 96]. Прислівники *very, such, so* підсилюють інтенсивність почуття задоволення, вираженого прикметником, цей же ефект створює заперечний прислівник *never*, а також поєднання у словосполучення прикметника з негативним забарвленням *hideous* та іменника, що має позитивне значення *fascination*.

Відчуття впевненості у своїх силах, правильного кроку знаходить своє відтворення у лексичних одиницях епістемічної модальності (за визначенням П. Г. Крючкової [4]) — таких, як *I am sure, certainly, no doubt*. Іменник *success* та прикметник *delighted* підкреслюють успішність певної дії: *I am confident that with a few more months of regular practice, I shall be able to paint **far better** than I have ever painted before* [9: 539]. *I have no doubt that the film will be a **commercial success** & that I shall get at least my 10. 000 out of it* [9: 369]. *I delivered my broadcast on India on Tuesday night, & it is judged a **great success*** [9: 380]. *I have led the opposition with **considerable success** so far as the debates are concerned* [9: 388]. *I think on the whole I have **succeeded**. **Certainly** I have had plenty of **compliments*** [9: 288]. *The sports were **highly successful** & the men were **really delighted*** [9: 155].

Допоміжне дієслово *shall*, яке широко представлене у дискурсі Черчилля, набуває додаткового модального забарвлення (обіцянки, або навіть застереження), а дієслово *will* підкреслює рішучість: *If I survive the war I **shall** have no difficulty in taking **my** place in the House of Commons & it **must** ever be a **good** one* [9: 120]... *When I am sure that the hour has come I **shall** not flinch from any exertion or strife* [9: 132]. *It may fall to me to strike the blow. I **shall** do it without compunction* [9: 133]. *And if I survive, the day **will** come when I **will** claim it publicly...* [9: 150].

Абсолютно протилежний попередньому тон листів 1915—1916 та 1935—1937 років. У 1915 Вінстон Черчилль позбувся міністерського портфеля внаслідок провалу операції у протоці Дарданелли. Парламентська опозиція звинуватила у всьому саме Черчилля, його однокумці й друзі відвернулися від нього, він опинився в ізоляції. Як зазначала Клементина, «The Dardanelles haunted him for the rest of his life. He always believed in it. When he left the Admiralty, he thought he was finished... I thought he would never get over the Dardanelles; I thought he would die of grief» [9: 107]. Протягом 1935—1937 років він також не входить до складу Кабінету,

постійно його критикуючи за нерішучість, відсутність кроків щодо військово-морського укріплення Великобританії, оскільки країна стоїть на порозі війни. Отже, характерною рисою уривків є насиченість прикметниками з негативним забарвленням *stupid, ungrateful, depressed, imminent, poor, vainly*; іменниками із заперечними префіксами *mismanagement, injustice*; інтенсифікаторами-прислівниками *so much, so many, deeply, no longer, damnable*. Напр.: *I have lost all interest in the outer world & no longer worry about it or its stupid newspapers* [9: 116]. *I shd have made nothing if I had not made mistakes. Ungrateful country!* [9: 149]... *I feel deeply the injustice with wh my work at the Admiralty has been treated. <...> Then the damnable mismanagement wh has ruined the Dardanelles enterprise & squandered vainly so much life and opportunity cries aloud for retribution* [9: 150]. *I don't think war is imminent for us. Only further humiliations, in which I rejoice to have no share* [9: 442]. *I continue to be depressed about the future. I really do not see how our poor island is going to earn its living when there are so many difficulties around us & so much ill-will and division at home* [9: 545]. *Undoubtedly I feel much pain when I see our armies so much smaller than theirs* [9: 523].

Вся палітра мовних засобів представлена у характеристиках Черчилля його політичних опонентів, найчисельніша група — прикметники та іменники, які передають негативну оцінку: *odious, weak, disloyal, bad, lazy, inefficient, hard, wretched, crafty, sterile; incompetents, intriguers, the old ruffian, swine*. Напр.: *That odious Asquith, & his pack of incompetents & intriguers ruin everything* [9: 132]. *But Asquith will throw anyone to the wolves to keep himself in office...* [9: 139]. *But I feel that my work with Asquith has come to an end. I have found him a weak and disloyal chief* [9: 145]. *But I shd like a verbatim report of the Kat's conversation with the old ruffian* [9: 152]. *What a swine this Mussolini is* [9: 275]. *They are a really bad government in spite of their able members. <...> The wretched Ramsay [MacDonald] is almost a mental case — «he»d be far better off in a Home'. Baldwin is crafty, patient and also amazingly lazy, sterile and inefficient where public business is concerned. Almost wherever they put their foot they blunter* [9: 389]... *Our Government less capable a machine for conducting affairs that I have ever seen. The Baldwin-MacDonald regime has hit this country very hard indeed, & may well be the end of its glories* [9: 405]. Фразеологізм *to throw anyone to the wolves*, окличне речення *What a swine this Mussolini is*, порівняльна конструкція *less capable... that I have ever seen* підсилюють негативність оцінки.

У ставленні до дружини простежуються два тональні блоки, які зберігаються протягом усього листування: перший — це освідчення в коханні, хвилювання, турбота про неї. Звернення до дружини *my darling* та пестливе *my beautiful pussy cat* вже згадувалися нами вище. Часте використання вищого та найвищого ступенів порівняння прикметників, емфатичних конструкцій з дієсловом *do* (найчастотніша з них — *I do hope*), умовного способу *I wish you were here* підкреслюють глибину почуття Вінстона до дружини. Напр.: *My heart thrilled w love to feel you near me in thought. I feel so tenderly towards you my darling, and the more pleasant and agreeable the scenes and days, the more I wish you were here to share them and give me a kiss* [9: 537]. *Please my darling think of nothing but this, subordinate every thing in yr life to regaining yr nervous energy and recharging yr batteries* [9: 227]. *Ten years ago my beautiful white pussy cat you came to me. They have certainly been the happiest years of my life, and I never at any moment did I feel more profoundly and eternally attached to you* [9: 213].

Дієслова наказового способу, емфатичні конструкції з дієсловом *to do*, модальні дієслова із значенням облігаторності (*must, should, be to*) і складають другий блок та вказують на авторитарні риси характеру Вінстона Черчилля. Напр.: *Keep in touch with the Government. Show complete confidence in our fortunes. Hold your head very high* [9: 120]. *Do I beseech you keep in touch with him. <...> Don't neglect these matters — I have no one but you to act for me. I shd like you to make the seeing of my friends a regular business* [9: 156]. *No further bills must be added to this list. <...> All small bills are to be paid monthly. <...> Nothing expensive should be bought* [9: 301]. Як зазначив в одному з листів Черчилль, «You did promise Sept 12 1908 «To Love, Honour, & Obey». The Tyrant [9: 549], він дійсно вимагав від оточуючих, зокрема від дружини, виконання його волі.

Багато уваги у листуванні приділено дітям, про яких батько завжди говорив лише позитивно, незважаючи на їхні неординарні вчинки. Зменшено-пестливі імена, прізвиська, прикметники з позитивною оцінкою (найчастотнішим з них є *delighted* — із 448 листів він використовується у 403), інтенсифікатори *so, quite, very* виражають батьківську любов, захоплення, віру в своїх

дітей. Напр.: *Yes I pass through again those sad scenes of last year when we lost our dear Duckadilly. Poor lamb — it is a gaping wound, whenever one touches it and removes the bandages and plasters of daily life* [9: 261]. *I have had a delightful letter from Diana* [9: 272]. *Randolph is growing into a vy strong man. His neck and his thighs are vy noticeable: I think he will be quite big & solidly built. He speaks so well* [9: 341]. *I lunched yesterday with Mary & the children. They are a wonderful brood. <...> It is a lovely home circle & has lighted my evening years* [9: 586]. Метафора *has lighted my evening years* підкреслює радість, яку отримує Вінстон від спілкування з дітьми.

Окремий блок листів Вінстона Черчилля стосується родинного маєтку Чартвел, який був придбаний у вересні 1922 року. 26 вересня 1927 року з'являється перший лист: *Chartwell Bulletin. Published weekly — or bi-weekly*. В них мова йде як про ремонт, будівництво, так і про домашнє господарство. Всі ці листи показують, наскільки уважно Вінстон Черчилль ставився до свого маєтку, створював свій власний дім. Напр.: *Animals. Forty-eight new chickens, out of 49, have been safely incubated. Two sittings of turkey's eggs are under hens. One sheep has lambed... <...> The swans are very sweet. The white ones have begun their nest & laid three eggs so far. They take it in turns to sit* [9: 319]. *The lettuces in the walled garden were sold for 200... <...> The hot-houses are dripping with long cucumbers. The grapes are turning black & a continuous stream of peaches & nectarines go to London* [9: 544]. *I began dictating this going down to Kempton where PRINCE ARTHUR was running, & finished it coming back* [9: 580]. Ці приклади демонструють ще одну цікаву рису стилю Вінстона Черчилля: його схильність використовувати графічні засоби (підкреслення, прописні літери) для виділення найважливішої інформації.

Підсумовуючи, слід зазначити, що дана стаття — це аналіз деяких спостережень над дискурсом мовної особистості на матеріалі епістолярного тексту. Але вона підтверджує думку Ю. М. Караулова про можливість вивчення реальних осіб, конкретних індивідуальностей як мовних особистостей за умови повної вичерпної наявності створених цими особистостями текстів, зібраних за досить довгий проміжок часу, а також за умови наявності свідчень про діяльність, вчинки, поведінку цих осіб протягом тривалого часу.

1. Гиндин С. И. Биография в структуре писем и эпистолярного поведения // Язык и личность. — М.: Наука, 1989. — С. 63—77.
2. Караулов Ю. Н. Предисловие. Русская языковая личность и задачи ее изучения // Язык и личность. — М.: Наука, 1989. — С. 3—11.
3. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. — М.: Наука, 1987. — 263 с.
4. Крючкова П. Г. Авторитарність в ідіолекті Уінстона Черчіля // Проблеми семантики слова, речення та тексту. Зб. наук. праць Київського нац. лінгв. ун-ту. — К., 2003. — Вип. 9. — С. 180—185.
5. Нижникова Л. В. Письмо как тип текста: Дис. ... канд. филол. наук. — Одесса, 1991.
6. Пушкин А. А. Прагмалингвистические характеристики дискурса личности // Личностные аспекты языкового общения. — Калинин, 1989. — С. 45—53.
7. Селіванова О. О. Актуальні напрямки сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). — К., 1999.
8. Сусов И. П. Личность как субъект языкового общения // Личностные аспекты языкового общения. — Калинин, 1989 — С. 3—16.
9. *Speaking for Themselves: The Personal Letters of Winston and Clementine Churchill* / Edited by their daughter Mary Soames. — London, 1999.

С. В. Еременко

ВИНСТОН ЧЕРЧИЛЛЬ КАК ЯЗЫКОВАЯ ЛИЧНОСТЬ (на материале писем к жене)

В предлагаемой статье представлен анализ наблюдений над дискурсом языковой личности на материале епистолярного текста. В рамках определенного речевого жанра проявляется лишь часть спектра языковых навыков и умений человека. Жанр письма принадлежит к так называемым «универсальным» жанрам, которые наиболее пригодны для исследования языковой личности во всем ее проявлении.

Ключевые слова: языковая личность, идиостиль, дискурс, епистолярный текст, Черчилль.

S. V. Eremenko

WINSTON CHURCHILL AS A LANGUAGE PERSONALITY (on the basis of the letters to his wife)

The given article deals with the analysis of Winston Churchill's discourse on the basis of the epistolary text: letters to his wife. Only some of person's language skills are reflected within one definite style. Epistolary text belongs to the so called «universal» genres which are suitable for studying personality's language skills.

Key words: language and personality, idiostyle, discourse, epistolary text, W. Churchill.